

**JUAN Mª LEKUONA
ETA PATXI ALTUNAREN OMENEZ**

Donostian, 2006ko ekainaren 29an

*Andres Urrutia,
euskaltzainburua*

Arratsalde on guztioi!

Mila esker hona hurreratu zaretenoi, bereziki, Juan Mari Lekuona eta Patxi Altunaren familiakoei.

Orobat, Deustuko Unibertsitateko Donostiako campuseko agintariei, euren etxean Euskaltzaindia hartzearren.

Arauzkoa izaten da Euskaltzaindiaren estatutuetan hilberri txostena egitea hildako euskaltzainei buruz. Sarritan, hala ere, letraren aginduak ezin du ostendu adiskidetasunaren erakutsia eta agerpena. Horrela gertatzen zaigu guri, euskaltzainoi, Juan Mari Lekuona eta Patxi Altuna bikotea gogoratzen dugunean.

Herioak ia-ia batera eraman arte, gure alboan, gurekin batera, lanean jardun dute bi-biek, Euskaltzaindiari euren onenak emanez. Hala ikusi ditugu urte askotan, hamaikatxo batzar, bilkura, jardunaldi eta ekitalditan, eztabaidetan nahiz barealdietan beti prest eta adi, euskararen aurreratze-bidean euren jakituria eskainiz.

Era berean, poeta zein hizkuntzalari, bi-biak barru-barrutik izan dira Deustuko Unibertsitateari lotuta, euren apaiz- eta jesuita-bokazioari muzin egin gabe.

Biona ere, Unibertsitateko campus honek aurrera egiteko bultzada, hainbat ikasle eta irakasle euskal gaien arlora erakartzeko ahaleginekin batera, euskararen nondik norakoak gaur bezain gozo eta erraz ez zirenean.

Bion maisutasuna ere nabari eta agerikoa, irakasletza hartatik sortu baitira gerogarrenean euren bidea jarraitu dutenak, literatura nahiz hizkuntzalaritzan.

Hartara, euren orduko ikasle egungo irakasle dira, orduko euskaltzain urgazle egungo euskaltzain oso diren ber.

Bide horretatik datoz, hain zuzen ere, jarraian zuen aurrean mintzatuko direnak, Ana Toledo eta Miren Azkarate. Biok dira Lekuona eta Altunaren ikasle; bituok ere, eurokin batera, unibertsitateko irakasle, literatura-ikerketa eta hizkuntzalaritzan.

Hitz gutxitan esateko, laurak, gaur gogoratzen ditugunak eta haiek gogoraziko dizkigutenak, Euskaltzaindiaren zereginetan erro-errotik murgilduta egon ziren eta dauden euskaltzainak.

Entzun ditzagun euron hitzak.

**PATXI ALTUNA: JESUITA, EUSKALTZALEA,
IRAKASLEA ETA EUSKALTZAINA
(1928-2006)**

Patxi Altuna euskaltzain osoa gaur hil da, Loiolan, 78 urte zituela (2006-I-20). Haren aldeko hileta bihar, urtarrilak 21, izango da, arratsaldeko 18:00etan, Loiolako Basilikan.

Hau izan zen euskaltzainok hartu genuen mezua. Eta euskaltzain oso, urgazle edo ohorezkoren bat hiltzen denean, ohikoa du Euskaltzaindiak hurrengo hilabeteetan kide hil berriaren txostena ageriko bilkuran irakurtzea, hura omentzeko asmoz.

Baina zein zaila gertatzen den edozeinen bizitza lerro batzuetara biltzea! Saia zaitzke haren bizitzako xehetasunak ematen: noiz jaio zen, nolako ikasketak egin zituen, ezkondu ote zen, seme-alabarik izan zuen, zertan eman zituen laneko urteak, nolako lana egin zuen Euskaltzaindian, zein batzordetako kide izan zen, zenbat artikulu eta liburu idatzi zituen... Nahi bezain zehatzak izan gaitzke lan horretan, eta, hala ere, ezagutu duenak jakingo du hil dena «kronika ofizial» hori baino askoz gehiago izan zela. Azken batean, euskaltzain izan zein ez, pertsona baten bizitza, kanpotik ikusita ere, poliedroaren parekoa da; harekin harremana izan duen pertsona bakoitzak emango dizu bere aldea. Nekeza, ezinezkoa ez esatearren, alde guztiak bildu eta irudi bakarra osatzea.

Kaleidoskopioa eskuetan, eman beharko dudana ikuspegi honetan, lana erraztuko didaten lagunak badituzte, ordea. Josune Etxeberria azpeitiar gaztea lehenik, Patxi Altunaren ikasle izana, *Patxi Altuna nolana ere maisu* biografia prestatu zuena, Uztarria, Azpeitiko Kultur Koordinadorak argitaratua 2003an.

Deustuko Unibertsitateko bi irakasle, Elixabete Perez Gaztelu eta Ester Zulaika, aldi berean Patxi Altunaren ikasle izanak, *Haizeak ez eramango!* paratu zutenak, Patxi Altunak berak idatzitako hainbat lanen bilduma, Deustuko Unibertsitateak 2002an argitaratua.

Eta Elixabete Perez Gaztelu eta Patri Urkizu, Donostiako EUTGen 25 urte irakasle lanetan jardun ondoren egin zitzaion omenaldia, *Patxi Altunari Omenaldia*, izeneko liburuaren argitaratzaileak, *Mundaiz* bilduman 1990ean argitaratua.

Ekin diezaiodan, beraz, Josune Etxeberriaren eskutik, Patxiaren ikasle-urte luzeen errebasoari, hor aurkituko baitugu geroko Patxi Altuna apaizaren, irakaslearen, euskaltzalearen eta euskaltzainaren hazia eta ernamuina. Jesulaguna, irakaslea eta euskaltzalea, ezinezkoa da Patxi Altuna nor izan zen ulertzea hiru ezaugarri horiek batera hartu gabe.

1. Patxi Altuna ikasle: Hiru Probantzak gainditu arteko urte luzeak

Francisco Maria Altuna Bengoetxea Azpeitian jaio zen, 1927ko irailaren 8an. Francisco Maria izenaz bataiatu bazuten ere, Patxi izenaz ezagunagoa da. Etxekoentzat, berriz, Patxiko, eta ama zenarentzat Patxiko Mari

Hauek dira Josune Etxeberriaren lehen lerroak. Horra hor, izenetik beretik hasita, zenbat alde izan ditzakeen gutako edonork, Patxi Altunak izan zituen bezalaxe.

Ezinbestekoa zaigu lehen urteen berri izatea, ondoko ibilbidea ulertu ahal izateko. Azpeitiko giroa, Xabierko egonaldia lehenik, eta Loiolakoa ondoren, izan baitziren Patxi jesulagun eta irakasle izatearen eta haren euskaltzaletasunaren sorburua.

Patxi Altunari bokazioa etxetik datorkio, oso elizkoiak baitziren bere gurasoak. Familian bertan ere osaba jesuita eta bi izeba moja Frantziskotar zituzten, eta hauek eredutzat izan zituzten.

Ez Patxi bakarrik, familiako eta garai hartako Azpeitiko giroak beste bi anaia – Javier eta Sebastián – jesuita izatera eramane zituen, eta arreba bakarra, Mari Carmen, jesuitina. Anaia gazteena, Manuel, izan zen ezkondu zen bakarra.

Batxilergoko ikasketak Xabierren (Nafarroan) egin zituen 1939 eta 1945 bitartean.

«Ikasgairik maiteenak lehenengo egunetik latina eta frantsesa izan nituen» dio Patxi. Latina eta frantsesaz gain, espainiera, grekoa eta alemana ere izan zituen ikasgai Xabierren.

Ordu arte ez zen alemanik ikasten batxilergoan, baina Francok eta Hitlerrek egindako akordio bat zela medio, Espainian alemana eta Alemanian espainiera ikasi behar izan zuten bi urtetan makina bat ikaslek. Hala, Patxiri batxilergoan alemana ikastea suertatu zitzaion, ordu arte ikasten zen ingeleraren ordez.

Irakasle lanak ere lehen aldiz Xabierren egin zituen. Ikasle fina zenez eta bizikleta zuenez, Irunberrira joaten zen, azken urteetako beste ikasle batzuekin, umei dotrina irakastera...

Irunberriko haurrei dotrina irakasteaz gain, Xabierren ere aritu zen, azken urteetan, irakasle lanetan. Izan ere, bazen Xabierren latina oso zail egiten zitzaion taldetxo, eta Patxi eskola orduz kanpo hauei latinaren korapiloak askatzen lagundu nahian aritu zen. Beraz, Xabierren egin zituen lehenengo aldiz Patxi irakasle lanak, eta izugarri gozatu zuen lan horretan (23-24)

18 urte bete orduko hasia zen, beraz, irakasle lanetan, hil arte utziko ez zuen jardueran.

Irakurri ditudan Josune Etxeberriaren lerroek erakusten duten bezala, Xabierko egonaldiak hizkuntzetarako zaletasuna, eta irakaskuntzarako grina sortu bazioten, hurrengo urteetan, eliz ikasketen garaian, atzenduxea zuen euskarara hurbiltzeko aukera izan zuen Patxi. 1945ean Jesulagunen Loiolako nobiziatuan sartu eta nobiziatuko bi urte egin zituen. Hilaren azken ostegunetako elizkizunean, nobizioek pulpitutik arrosarioa euskaraz errezatzen zuten, baita kanpotik gogo-jardunetara etortzen zirenei jardutan irakurketaren bat ere.

Zail egiten zitzaidan euskaraz irakurtzea –aitortzen du Patxi–; hau da, intonazioa egoki ematea, etenak behar ziren lekuan egitea. Hala ere, oso ondo etorri zitzaidan. Gainera, orduan hasi nintzen konturatzen apaizei entzunda, euskaraz egiteko era ezberdinak zeudela (45).

Lan handia eman zioten bizitza osoan zehar Patxiri «euskaraz egiteko era ezberdin horiek». Esaera berri, hitz bitxi, esamolde ezezagunen bat entzun orduko, *nola esan duzu?* galdetu eta paper muturren bat beti aurkituko zuen zehatz-mehatz jasotzeko.

Arrosarioa errezatzeaz gain, inguruko herrietan, Urrestillan, Errezilen, Oñatzen... hango umei eta gaztetxoei dotrina irakustea ere bazen nobizioen eginkizuna. Berriro ere, irakaskuntza eta hizkuntza uztarturik, Patxi Altunak gozatu egiten zuen dotrina irakastaldi haietan. Trakestua zuen euskara berreskuratzen laguntzen zioten saio haiek. Aurrerago ere, Salamancako Unibertsitatean ikasten ari zela, udako oporretan, Loiolan, hango juniorrei euskarazko eskolak ematen jarduten zuen. Irakaskuntzak eta euskarak betiko bereganatua zuen hogeitaz hamar urte inguruko azeptiar gaztea.

1950etik 1953ra bitartean, Filosofiako hiru urteak ikasi zituen Oñan (Burgos). Giro hartan euskaraz hitz egitea guztiz debekatua izan arren, agian horrek berak areagotu zion Loiolan erne zitzaion grina. Bere denbora librean, gelan sartu eta Mendiburu, Lizarraga, Axular, Orixe... irakurtzen jarduten zuen; Orixeren olerkiekin txundituta gelditzen zen. Horrek eragin ote zion metrika gaietarako zaletasuna, doktore tesiko gaia aukeratzean, Oihenarten metrika edo Loiolako jesuita olerkari gazteena aztertzean erakutsi zuena? Orain arte Patxi Altuna irakaslearen eta euskaltzalearen ernamuina aurkitu badugu, horra Oñako urteetan, Patxi Altuna klasikozalearen, Patxi Altuna ikeritzailearen, eta azken batean Patxi Altuna euskaltzainaren sorburua.

Oñako egonaldia amaitu ondoren, Salamancako Unibertsitate Zibilean sartu zen Ikasketa Klasikoak ikastera; eta unibertsitateko munduak, hain gogoko zituen hizkuntzaren eta literaturan sakontzeko aukera paregabea eskaini zion. Eta filologia ikasketek euskara aztertzeo lanabes berriak ipini zizkion eskura, euskararekin gero eta zeltuago zegoen Patxi Altunari.

Irakasleak ere ez zituen nolanahikoak izan, horien artean Antonio Tovar, latin eskolak emateaz gain *Manuel de Larramendi* katedra sortu zuena Salamancako Unibertsitatean. Eta horren inguruan, euskarari buruzko eskolak ematen ziren; Axular, Leizarraga, Orixe... irakurtzeko aukera aparta berriro ere Patxirentzat!

Edo Martin Ruipérez, euskarazko 'ts' ahoskatzen irakatsi ziona:

Eskola hauetan hizkuntza desberdinen sistema fonetikoak ikusten genituen eta horien artean euskararena. Ruipérez irakaslea euskal kontsonanteak ari zen azaltzen eta 'ts'ra iritsi zenean, aiba la mar!, zeharo harrituta geratu nintzen. Niretzat deskubrimetua izan zen, ez bainuen 'ts'aren ahoskera inoiz aditu. Eta aditu banuen ere, ez nintzelako halako desberdintasun batez konturatzeko gauza izan.

Hala izango da. Haren ikasle izan ginenok badakigu zenbaterainoko garrantzia ematen zion ahoskerari, kontsonanteak, ez 'ts' bakarrik, behar bezala «esateari». Oratoriak eta deklamazioak ere izango zuten zer ikusirik, baina Fonetika eskola haiek eragin sakona eta luzea izan zuten hurrengo urte guztietan.

Koldo Mitxelena ere urte haietan ezagutu zuen, Martín Ruipérezek gonbidaturik hitzaldi bat ematera joan zenean.

Eta ez irakasle jendea bakarrik. Salamancako urteetan euskalgintzan murgildu zen, euskaldun asko baitzebilen Unibertsitate hartan.

Beraz, 1957an lizentziatura eskuratu zuenean, Josune Etxeberriak dioen bezala, «altxorrik preziatuenaren pareko» bihurtu zen Patxi Altuna. Areago, kontuan izanik, 1957tik 58ra, Doktoregoko ikastaroak egin zituela.

Garai haietan hurbildu zen Patxi Altuna Euskaltzaindira ere, 1956ko irailaren 14an, 15ean eta 16an Arantzazun antolatu zen biltzarrera. Hizlarikide izan zituen egun haietan Aita Luis Villasante, Jose Migel Barandiaran, Candido Izagirre, Bitoriano Gandiaga, Koldo Mitxelena edo Ignacio Ormaetxea. Patxik aukeratutako gaia, *Azpeitiko euskera aztertuz*; horixe izan zen *Euskera* agerkarian argitaratu zen Haren lehen artikulua. Egunen batean tesi-gai izatea nahi zuen Azpeitiko euskararen gainean mintzatu zen. 45 urte geroago, ordea, lotsatu egiten zen orduko asmoez:

La ignorancia es atrevida. Sobre todo cuando es supina» esaten zuen batek. Edozeini koloreak ateratzeko modukoak dira hitz horiek [hitzaldi hartan tesia egiteaz esan zituenak], nik orduan tesia zer zen ere ez nekien eta (74)

* * *

Unibertsitateko ikasketak amaitu eta Loiolan hasitako bidea osatzen jarraitu zuen, Teologia ikastera Oñara itzuliaz. Baina han ere ezin izan zituen euskal liburuak eta euskara alde batera utzi. Ordurako euskararen grinak mendean hartua zuen Patxi Altuna eta Oñan ere aurkitu zuen lagun taldea (Iñaki Arregi, Julian Bereziartua, Jose Ignacio Iruretagoiena, Iñaki Larrañaga, Patxi Olariaga, Pedro Mari Sarrikolea, Vicente Zabala...) euskaraz hitz egin eta euskara lantzeko. Urrunago ere joan ziren, ordea, Loiolan eman zuten 1959ko udan, Koldo Mitxelena, Jose Luis Alvarez Enparantza *Txillardegi* eta Inazio Eizmendi *Basarri* ere eraman baitzituzten hizlari, euskal gaien gainean zer-bait irakats ziezaketelakoan.

Ondoren Innsbruckera, Teologia ikasketetan aurrera egitera eta... bizio guztiak hartzera. Hala dio behintzat Patxi Altunak berak:

Innsbrucken hartu nituen nik bizio guztiak. Han utzi nion sotana janzteari –han inork ez baitzuen erabiltzen–, eta han hasi nintzen erretzen, eta nola! Izugarri erretzen nuen (86)

1961eko uztailaren 26an apaiztu zen Patxi, Innsbrucken, gurasoak eta lagunak inguruan zituela. Eta *Ad Gradum* azterketa gainditu ondoren, Bigarren Probantza amaitu.

Hirugarren Probantza zen azken urratsa, jesulagun izateko bide luze eta malkaratsuan, eta Gandiara joan zen Patxi, Valentziara, 35 urterekin. Etxe ederra eta eguraldia lagun izateaz gain, sukaldaria ere primerakoa omen zuten. Bereziki paellarekin oroitzen da Iñaki Arregi:

Gandiako etxean izugarritzko paella ona ematen ziguten; inoiz ez ginen aspertzen. Patxiri ere asko gustatzen zitzaion. Garai hartan, ordea, Patxik argaldu beharra zuenez, jatekoari begiratu beharrean zen. Baina paella ateratzen zigitenean, Patxik esan ohi zuen paellak ez zuela gizentzen eta lasai jaten zuen.

Asko izan gara Patxi zenbateraino zen paella zale ikusteko aukera izan dugunok. Gramatika batzordea biltzen zela, edo Euskaltzaindiko osoko bilkura zela, bazkal garaian, lehen galdera horixe izaten zen: *ba al da paellarik?* Ez dakit Gandian sortu zitzaion arroz zaletasuna, baina gure alaba gazteenak, Patxiren hilberri txostena prestatzen ari nintzela esan nionean, ez zidan besterik eskatu: «Esan gero arroz esnea izugarri gustatzen zitzaio!a!»

2. Aita Patxi Altuna

1963ko uztailaren iritsi zen Patxi Altuna Donostiara, EUTG (Estudios Universitarios y Técnicos de Gipuzkoa) ikastetxera, 40 urteko egonaldi luzeari ekitera. Urte horietan guztietan, eskolak emateaz gain, apaiz eginkizunak ere zintzo beteko zituen. Donostiako Jesulagunek Garibai kalean duten elizan euskarazko meza ematen hasi zen igande goizetan 10:30ean. Meza luzeak izaten ziren haiek, 45 minututik gorakoak: ordu erdi inguru Patxi Altunaren sermoia eta ondorengoa zitzu bizian. Baina ez zitzaizkigun batere luzeak egiten. Batetik, Koldo Mitxelenak aitortu bezala:

Aita Altuna, besteak beste, sermoigile garaia dela eta izan dela Euskal Herrian. Ez diot deus kenduko bere hitz-etorri eta hitz-jarioaren orrazketari, antzinako segizioko baita arlo horretan, inor baldin bada; hots, Axular, Larramendi eta gure arteko beste hainbesteren segizioko; eta gidari ere bai» («Patxi Altunari erantzunez», *Euskeria*, 1981, 2).

Bestetik, sermoietako gaiak ere halakoak izaten ziren, Euskal Herriak Francoren pean bizi zuen egoera salatzen zutenak, Ebanjeliotik abiatuz, Euskal Herriaren izaera, eskubideak, askatasuna... aldarrikatzen zutenak. Eta nola ahaztu San Ignazio egunez eta Ama Birjina Guztiz Garbiaren eguneko mezatan egiten zen euskal presoek aldeko diru-eske berezia! Lepo egoten zen eleiza egun haietan.

Sermoi horiek eramane zuten Patxi Altuna Carabanchelera, 1974ko abenduaren 10ean, 90 eguneko kartzela zigorra betetzera, ez baitzuen onartu 400.000 pezetako isuna ordaintzerik. ETako presoek apologia egitea leporatu zitoten, baina bitxiaena akusazio horren oinarria da: *Arantzazuko Ama Birjina* kantatu izana mezaeren amaieran: *hortikan zaude Euskal Herriko seme gaixoei begira, gaur zure seme horien kontrako etsaiak asko baitira. Zugana gatoz, Ama Maitea, zure estalpe argira; isuri zazu, zure*

indarra, euskal bihotzen erdira dio kantuak, oker ez banago. Eta hortxe egon apologia! *Euskal Herriko seme gaixo* horietan.

Ez ziren, dena den, politika giroko gaiak bakarrik, baita gizartekoak ere. Edo garai hartan aldatzen hasia zen erlijio girokoak. Urte haietan, Xabier Letek *Maiteaz galdezka* kantatzen zuen:

etxeruntz nindoala pentsatuzten nuan, Jainkoa ez da bizi gizonen munduan. Urruti zegoek Hura, han Bere munduan, gu bakarrik utzirik umezurtz munduan.

Asaldatu egiten zen Patxi horrelakoak entzutean, eta sutsu esaten zigun pulpito-ki kontuak ez zirela horrela. Gizarteko eta politikako gaiak bai, baina fedea eta Jainkoa beti hor ziren.

Ez ziren, baina, igande goizetako 10:30eko meza horiek aita Patxiren eginkizun bakarra. Hamaika bikote ezkondu zituen (Iñaki Gabilondo, Antón Valverde edo Iñaki Esnaola horien artean). Eta ez ezkondu bakarrik, gustatzen zitzaion bikote haien bizimodua jarraitzea. Gustura joaten zen haien etxeetara bazkaltzera edo afaltzera eta gustura hartzen genuen (eta uste dut guztien izenean ari naizela) guk ere. Badut nik ezkondu gintuen eguneko oroitzapen berezia: sermoia luzea izan zen orduan ere, baina entzundako guztien artean gauza batek hunkitu ninduen (edo agian urteak joan ahala ikasi dut hitz haien benetako balioa apreziatzen). Bikote baten arteko harremana loreak bezalakoa zela esan zigun bertsotan, maiz ureztatu behar dena, zimelduko ez bada. Edozeinek emateko, baina, bereziki, apaiz izanik halako kontuetan «teoria» besterik jakin ez zezakeenak emateko, ez zen batere aholku txarra!

Fededun zintzoa izanik, elizaren dotrinaren jarraitzaile leiala, asko sufritu zuen, berak ezkonduetako bikote bat baino gehiago hausten zela ikusiaz. Baina beti izaten zuen begirunea, eta beti saiaturiko zen, gauza guztien gainetik, bakoitzarekiko harremnari eusten.

3. Patxi Altuna irakasle

1963an, aita Ignacio Errandonearen eraginez omen, Donostiako EUTGko destinoa eman zioten Patxi Altunari, sortzekoa zen Hizkuntza Eskolan, Euskal Hizkuntzako ikasketak antolatzeko ardura haren esku utziaz.

Ia berrogei urte igaroko zituen Patxi Altunak Donostian. Hala egokitu bada ere, leku ezin aproposagoa, beraz, gaur hartzen gaituela, Patxi Altunaren hil berri txostena irakurtzeko.

Horrela gogoratzen zituen urte horiek Patxik berak, *Haizeak ez eramango!* liburuaren hitzaurrean:

Gauzak zuzen gertatu balira, ez nintzatekeen ni Deustuko Unibertsitateko irakasle izango. *Junior* zerizten gure gazteei latina eta grekoa irakasteko hautatua nengoen. Horregatik igorri ninduten Salamancara, iraskale handi Tovar, Martin Ruipérez, García Calvo eta gainerako irakasleekin «Klasikoa» zirelako ikaskuntzak atxikitzen.

Gauzak gero okertu ziren, edo nahiago bada zuzendu. Donostiako Deustuan beharra goa nintzela pentsatu zuen norbaitek, aita Errandoneak seguruenik, eta delako «Hirugarren Probantza» handia amaitzean (1963), Donostiara etorraz ninduen. Garai hartako eta toki

hartako bi gertakarik diraute oraindik ene buruan batez ere. Bat, nola egin nuen topo hartxe berriz, *Comunes* deitzen zitzaien bi lehen kurtsoetako ikasleei latina irakasten zien eta zortzi urte lehenago Salamancara hitzaldi batzuk egitera joana zen batean lehen aldiz eza-gutu nuen Mitxelena jaunarekin. Bi, nola biltzen ginen tartera-marteka EUTGko ikasgela batean Koldo Mitxelena, Rafael Goenaga (s.j.), Carlos Santamaría, Manuel Agud, Gurutz Ansola eta besteren bat agian, euskarari zegokion gaien bat eztabaidatzeko.

Ez da harritzekoa, beraz, Koldo Mitxelena irakaslearen laguntzailea izatea, Latin irakasgaien, Filosofia eta Letretako lizentziaturaren aurreko Komunen kurtsoan. Eta Mitxelenak Torrelavegako institutura alde egin ondoren, 1964an, Latin Klasiko eta Arrunteko irakasle titular izendatu izana.

Latina irakastea izan arren ardura nagusia, ezin utzi albo batera euskara irakastea. Ez bakarrik Hizkuntza Eskolan, eskola orduetatik kanpo aditzaren paradigmak, euskara batuaren hastapenak irakatsi zizkigun hara ikastera joandako hamaika gazteri. Helduen euskalduntze eta alfabetatzea hasten ari zen urte haietan, Donostiako EUTGko Hizkuntza Eskolan euskarazko eskolak sustatzeaz gain lehenetako izan zen metodoa moldatu zuen. Garai hartako euskaraz ikasteko metodoek ez asebetetzen, ez omen zuten-eta zuzenean euskaraz irakasten, baizik gaztelaniaz pentsarazi eta euskaraz esanarazi, eta inguruko hizkuntzetan hasi zen Patxi Altuna metodo modernoagoren baten bila. Horrela sortu zen 1967an lehen aldiz argitaratu zen *Euskera, ire laguna*, metodo berria.

Dela metodo berriagatik, dela euskara ikasteko zegoen eskaintza urriagatik, nolahi ere ikasle asko hurbildu zen urte haietan EUTGra euskaraz ikastera. Eta, jakina, irakasleak behar. Bere ikasleen artean bilatu zituen batik batik Patxik, Hizkuntza Eskolarako behar zituen irakasleak. Ez dakit nola hurbilduko ziren Joxe Agustin Arrieta, Mari Carmen Garmendia edo Mikel Arregi irakaskuntza lan horretara. Ni neu, ausardia handiarekin eta lotsa gutxiarekin. Ez dakit urte haietan ikasle izan nituenak euskaraz askorik ikasiko zuten, nik bai eskarmentu ederra hartu haiei esker!

Hizkuntza Eskolan ez ezik, irratitik ere aritu zen Patxi Altuna euskaraz irakasten, okerrak zuzentzen, zalantzak argitzen, 1969tik eta 1973 arte.

Bestetik, distantziak ez zuen Mitxelenaren eta Altunaren arteko harremana eten. Mitxelenaren zuzendaritzapean egin eta irakurri zuen 1978. urtean *Versificación de Deche-pare: métrica y pronunciación* izenburuko doktore tesia, Salamancako Unibertsitatean.

Urte horietan guztietan egindako lana oso egoki bildu zuen aita Plazaolak, 1990ean egin zitzaion omenaldi liburuko hitzaurrean:

Todos sabemos que (...) Patxi Altuna fue para la carrera de Letras en los EUTG más que un simple profesor. Profesores y alumnos de esta Facultad están de acuerdo en que, entre 1964 y 1974, fue el alma de la institución. El fue quien, avizorando el horizonte literario y cultural que se iba abriendo lentamente en nuestro entorno, y seleccionando entre el alumnado que empezaba a coronar su carrera con la Licenciatura, supo atraerse un profesorado que, en su mayoría, aún sigue rindiendo excelentes frutos en esta obra.

1976an Euskal Filologiako ikasketak berak sortu zituela esatea ez da agian gehiegizkoa. Gotzon Garaterekin eta Koldo Mitxelenarekin batera, Patxi Altuna izan zen euskal filologia ikasketen sustatzaile eta eragile nagusi. Kemena eta lanerako beldurrik ez zuen jendea behar omen zuen inguruan:

Ez genuen testurik Morfologia, Sintaxis zein Hizkuntzalaritza eskolak emateko. Dena guk sortu behar izan genuen. Une ederrak izan ziren, ilusioz beterikoak, baina era berean, urte latzak, esan zion Patxik Josune Etxeberriari.

Ez zen erraza, egia da, inoiz irakatsi ez ziren eta askotan ordura arte aztergai ere izan ez ziren gaiei heltzea. Kemenaz eta ilusioaz gain, berriro ere ausardia puska bat behar izan genuen gaur hemen gaudenetako batzuek. Baina Patxiren beraren kemena eta bultzada ikusita, gudan zenbaterainoko konfiantza zuen ikusita, ezinezko zen atzean geratzea.

Hurrengo hamabost urteetan ahalegin osoan jardun zuen Deustuko Unibertsitatean, Euskal Hizkuntzaren Historia eta Euskal Testuak azaltzen.

Unibertsitateko irakasleak, ordea, ikerkuntza ere badu zor. Eta Mitxelenaren zuzendaritzapean Etxepareri buruzko doktore-tesitik hasita, euskal klasikoak ikertu eta haien edizio kritikoen bidez utzitako ondarea da, nire ustez, Patxiren ekarpenik sendonetakoa: Etxepare, Tartas, Mendiburu, Kardaberaz...

Lan hori aitortu nahi izan zitzaion irakasle lanetatik jubilatzean, *Haizeak ez eramango!* liburuan. Ikerlan guztien bilduma liburuki bakarrean biltzea ezinezkoa zenez, omenduaren esku utzi zuten aukera egitea. Patxik begiz jotakoak, jakina, klasikoak izan ziren, klasiko batzuk, eta jesuitak. Beregan biltzen zituen bi alderdiak, alegia, klasiko-zale eta jesulagun izatea. Hori dugu haren ikasle izandakoen aitorenpenik argiena:

Unibertsitatean irakasteak ikerlana du eskakizun eta norberak berea aurrera aterako badu, bestek eginaren premia –bibliografia– du noraezean. Patxi Altunak, ordea, ez zuen hastapen haietan gerokoek, beharrik, izan duten egokiera: ia hutsetik hasi behar izan zuen lehengaiak biltzen, filologiaren azterbideez baliatuz prestatzen, eskoletan erabiltzeko moduan atontzen.

Euskal Filologiako ikasketak txit funtsezkoak diren *Euskal Hizkuntzaren Historia* eta, batez ere, *Euskal Testuak* –XVI., XVII. eta XVIII. mendeetako euskal idazle klasikoak azterketa– ezin irakatsi ahal izango ziren Patxi Altuna maisuak bere gain hartu eta landu izan ez balitu; gure aurrekoen lan horiek berreskuratu ez ezik, sakon eta xehe aztertzen eta, zergatik ez? maitatzen erakutsi baitigu bere eskoletatik pasatutako ikasleoi. Maitasun horrek eraman du bere ikerlana eskoletatik jalgi eta liburu nahiz artikuluko itxuran jendartera zabalzera, ondokoentzako oinarritzko lanabesak eskuera jartzera.

Elixabete Perez Gaztelu eta Ester Zulaika dira horrela mintzo zaizkigunak.

4. Patxi Altuna euskaltzain

1956ko lehen harreman haren ondoren, ordurako Mitxelenarekin edo Carlos Santamariarekin «eztabaida taldea» osatua zuen Patxi Altuna euskaltzain urgazle izendatu zuen Euskaltzaindiak 1965ean, eta euskaltzain oso, berriz, 1980ko uztailaren 31n, Jose Maria Lojendioren ordean. Sarrera hitzaldia Azpeitian egin zuen, 1981eko urtarrilaren 24an, Ziburuko Ioannes Etxeberri gaiari buruz. Koldo Mitxelenak erantzun zion.

Gertu-gertutik bizi izan dugu hemen gauden gehienok Patxik Euskaltzaindiari eta euskara batuari emanikoa. Askotan esaten dugu euskara batuak bi gidari izan dituela, Mitxelena eta Villasante. Eta hala da. Baina gidari horien ondoan, orpoz orpo, beste talde bat ere izan zen. Eta Patxi Altuna zen horietako bat. Ez bakarrik aditz batuko batzordean lanean, baita unibertsitateko gazteen artean ere euskara batu horren aldeko sustapen lana egiten. 1980tik aurrera, batzordeen lana indartu zenean, Gramatika batzordean murgildu zen Patxi Altuna buru-belarri. Hara bildu gintuen orduan hasten ari ginen gazte asko. Eta